

КОМПЕТЕНТНІСНЕ НАВЧАННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ – ШЛЯХ ДО ОНОВЛЕНОЇ ОСВІТИ

Божко Н. В., Мельник Л. Б.

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

У пропонованій статті представлено компетентнісне навчання як необхідну умову здійснення освітнього процесу в реаліях сьогодення; окреслено важливість його в навчально-виховній діяльності кожної дитини. Компетентнісний підхід у навчанні дає змогу учням бути затребуваними на ринку праці, мати належний потенціал для задоволення вимог суспільства. Передусім з'ясовано фактори, що вплинули на появу в змісті української освіти компетентностей. Дефіновано ключові компетентності та виявлено їхні особливості для розвитку повноцінної особистості; простежено процес оцінювання компетентностей на міжнародному рівні та розглянуто впровадження компетентнісного підходу в українську освіту.

На основі проведених досліджень засвідчено переваги нових форм та методів навчання над традиційними, а саме здатність компетентнісного підходу впливати на зростання інтелектуального та культурно-творчого потенціалу учнів, спонукати їх до критичного мислення та розв'язування проблемних завдань. Основний акцент зроблено на формування вміннь застосовувати набуті знання на практиці.

Доведено, що серед важелів впливу на виховання ключових компетентностей учнів помітною є професійна компетентність вчителя, яка охоплює не лише його фахові знання, вміння та навички, а й особистісні риси – комунікабельність, креативність, толерантність, чуйність, врівноваженість, схильність до самопізнання і саморефлексії, прагнення саморозвиватися і самореалізовуватися.

Підсумовано, що значеннєвість цього впливу на розвиток освіти залежатиме від способів здійснення навчально-виховної діяльності, зокрема: якісного подавання педагогом матеріалу, застосування в роботі інноваційних методів навчання, ефективного оцінювання знань та наявності зворотного зв'язку, індивідуального підходу і вмілого управління класом, розвитку навичок критичного мислення, сприяння розвитку загальних навичок та цінностей, постійної самоосвіти вчителя.

Ключові слова: компетентнісне навчання, компетентнісний підхід, ключові компетентності, критичне мислення, українська освіта.

Bozhko N. V., Melnyk L. B. Competency-based learning in modern conditions – a way to upgraded education. The article presents competency-based learning as a prerequisite for implementing the educational process in today's realities and outlines its importance in the educational activity of each child.

First and foremost, the authors identify factors that have influenced the emergence of competencies in the content of Ukrainian education; define key competencies and clarify their features for the development of an integral personality; delve into the process of evaluating competences at the international level and survey the implementation of the competence approach in Ukrainian education.

Based on the research, the authors show the advantages of new teaching techniques and methods over traditional ones, the ability of the competency-based approach to affect the growth of students' intellectual, cultural and creative potential, to enhance their critical thinking and problem-solving skills. The main emphasis is placed on the formation of skills to apply the acquired knowledge in practice.

The authors prove that the teacher's professional competence is indispensable for the formation of students' key competences. It includes not only professional knowledge, abilities and skills, but also personal traits – sociability, creativity, tolerance, sensitivity, poise, tendency to self-knowledge and self-reflection, a desire for self-development and self-realization.

The article concludes that the significance of this impact on the development of education will depend on the methods of conducting such educational activities as: the teacher's skills of conveying the material, applying innovative teaching methods, effective assessment of knowledge and availability of feedback, individual approach and skillful classroom management, development of critical thinking skills, promotion of the overall development of skills and values, continuous self-education.

Key words: competency-based learning, competency-based approach, key competencies, critical thinking, Ukrainian education.

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності її розгляду. Сьогодні школа виходить на якісно новий рівень навчальної діяльності: поряд із формуванням предметних знань та навичок, усі діти (навіть з особливими потребами) здобувають компетентності, що однозначно знадобляться їм у житті загалом та професійній діяльності зокрема. Такий

підхід до навчання відбиває мету не просто дати дитині ціннісні орієнтири, а виховати з неї цілісну особистість, готову критично мислити й аналізувати, розв'язувати різні проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання компетентнісного навчання чи компетентнісного підходу до навчання порушувало чимало

українських вчених та методистів, серед інших І. Бех, Н. Бібік, В. Нищета, О. Овчарук, С. Паламар, О. Пометун, І. Родніна, В. Химинець. Усі дослідники суголосні в тому, що ця спрямованість навчально-виховного процесу превалює над традиційною формою освіти, оскільки у своєму змісті розглядає не просто набуття знань, а формування навиків (компетентностей) застосовувати ці знання на практиці.

Формулювання мети і завдань статті. Мета статті – характеристика компетентнісного навчання в сучасних умовах, репрезентування його як ефективного інструменту освітньої діяльності. Зі сформульованою метою корелюють такі **завдання**: з'ясувати сутність ключових компетентностей та їхні особливості; показати різницю між ключовими компетентностями та предметними; відшукати та аргументувати важелі впливу на компетентнісне навчання учнів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Реформування освітньої галузі в Україні, що розпочалося 2016 року, було спричинене багатьма факторами: відірваною від потреб ринку праці системою освіти, її зниженою конкурентоздатністю на європейській та світовій освітній арені, громіздкою системою управління, недосконалим правовим регулюванням, а ще – незадовільним фінансуванням освіти й науки.

З огляду на це реформаторські зміни покликані не просто збагатити інтелектуальний та культурно-творчий потенціал українців, сприяти засвоєнню ними суспільних цінностей, а й забезпечити доступність для здобуття бажаної освіти кожній дитині (серед інших і з фізичними вадами).

Компетентнісний підхід до навчання та виховання, запроваджений у межах цієї реформи, зокрема Концепції НУШ, передбачає не тільки досягнути вищого рівня освіти, а й подолати проблеми доступу до якісного навчання для кожної дитини.

Безумовна перевага цього підходу в тому, що «компетентнісна освіта сягає за межі традиційної парадигми навчання, у якій результатом є система теоретичних знань та практичних умінь учня, а не його спроможність діяти» [3, 9]. Сьогодні поступ України якраз детермінує наявність фахівців з високим рівнем інтелекту, ерудицією, критичним мисленням та комп'ютерною освіченістю. І набуті в школі життєво важливі компетентності дають змогу вміло орієнтуватися молоді у жорстких соціально-економічних обставинах, у напруженому суспільно-політичному житті. Саме тому правильно сформований зміст української освіти може гарантовано дати позитивний результат від навчання.

У вітчизняному освітньому процесі досі переважав «енциклопедичний» підхід до здобуття знань. Тепер, спираючись на дослідження закордонних учених, розуміємо, що набуті за час навчання компетентності (а не лише знання) «с тими індикаторами, які дозволяють визначити готовність учня, випускника до життя, його подальшого розвитку й активної участі в житті суспільства» [2, 44]. Як приклад таких компетентностей можемо назвати вміння співпрацювати в групі, у команді; здатність розв'язувати проблеми та конфлікти; знання і вправне

застосування інноваційних, серед іншого й комп'ютерних, технологій.

Після Другої світової війни у Європі утворилася Організація економічного співробітництва та розвитку, метою якої було спрямувати свою діяльність на зміцнення і підвищення ефективності економік 35 держав-членів. Невдовзі ця організація, вивчивши результативність та ефективність освіти в цих країнах, почала впроваджувати у зміст освіти ключові компетентності як «здатність успішно задовольняти індивідуальні та соціальні потреби, діяти та виконувати поставлені завдання» [11, 22].

Відповідно Україна, яка теж 1997 року підписала угоду про співробітництво, підтримує думку експертів ОЕСР (Організації економічного співробітництва та розвитку), що набуті під час навчання компетентності «сприятимуть:

– участі у формуванні демократичних засад суспільства;

– соціальному взаєморозумінню та справедливості; – дотриманню прав людини й автономії всупереч глобальній нерівності та нерівним можливостям, індивідуальній маргіналізації» [11, 21].

Першими спробами оцінювання компетентностей стали випрацьовані згаданими експертами міжнародні тести PISA, які дали змогу з'ясувати мотивацію учнів, їхнє ставлення до навчання, а також продемонструвати вміння працювати з комп'ютером.

З 2016 року до цієї Програми оцінювання долучили й українських школярів, щоб перевірити їхню можливість використовувати здобуті знання, вміння та навички в реальному житті, а не рівень навчальних досягнень. Ці тести виявляли і рівень володіння трьома важливими компетентностями – читацькою, математичною та природничо-науковою. Як показали результати досліджень, системні зміни у шкільній освіті України просто необхідні.

До визначення понять «компетенція», «компетентність», а звідси й «компетентнісний підхід» як стратегічний напрямок розвитку освіти науковці – як закордонні, так і вітчизняні – звертаються віддавна. Зокрема, про згаданий термін «компетенція» вперше почули у 60-х роках ХХ століття від американського лінгвіста Ноама Чомскі (Хомського), який використав «компетенцію» стосовно теорії мови. Цей учений у своїх роботах зазначав: «...якщо нам судилося коли-небудь зрозуміти, як мова використовується і засвоюється, то ми повинні абстрагуватися для окремого і незалежного вивчення певної системи інтелектуальних здібностей, системи знань і переконань, яка розвивається в ранньому дитинстві і у взаємодії з багатьма іншими факторами визначає ті види поведінки, які ми спостерігаємо; якщо ввести формальний термін, то можна сказати, що ми повинні ізолювати і вивчати систему мовної компетенції, яка лежить в основі поведінки, але яка не реалізується в поведінці будь-яким прямим або простим чином» [Цит. за: 7, 52–53].

Поняття *компетенція* і *компетентність* не є рівнозначними, хоча їх часто ототожнюють. *Компетенція* – задана вимога до знань, умінь і навичок, а *компетентність* – здатність застосовувати знання та вміння, тобто *компетенція* пов'язана з певним

видом діяльності, тоді як *компетентність* – з особистістю, з її внутрішніми якостями і здібностями [2, 9]. Чітко сутність компетентності потрактовано в «Словнику іншомовних слів»: *компетентність* (від лат. *competens* (*competentis*) – належний, відповідний) означає ‘авторитетність, обізнаність’ (СІС, 282). «Великий тлумачний словник сучасної української мови» це поняття розкриває і через прикметник «компетентний», тобто той, що: 1) ‘має достатні знання в якій-небудь галузі; який з чим-небудь добре обізнаний; тямущий; який ґрунтується на знанні; кваліфікований’; 2) ‘який має певні повноваження; повноправний, повновладний’ (ВТССУМ, 68).

Нас, власне, більше цікавить компетентність як складна інтегрована характеристика особистості, що «передбачає ефективне використання відповідних компетенцій для успішної самореалізації в соціумі та, зокрема, у професійній діяльності» [14, 172].

Сьогодні закордонна освіта зосереджує свою увагу на формуванні в учнів таких компетентностей, що були б не просто універсальні та базові, а інтегровані (бо поєднували б у комплексі знання, вміння, цінності та ставлення). Їх називають **ключовими компетентностями** і здобувають упродовж усього навчання. Дослідники цих компетентностей говорять про їхню пряму залежність від законів і моральних засад суспільства, запитів освіти та потреб для самовизначення особистості.

Експерти ОЕСР (а саме їм належить першість у ґрунтовному дослідженні компетентностей) вказують на такі особливості ключових компетентностей:

- сприяють підвищенню результатів будь-якого рівня (економічного чи соціального);
- слугують засобами для реагування на певні виклики суспільства;
- є життєвою необхідністю для особистості.

Оскільки багато дослідників цього питання (С. Шишов, В. Кальней, І. Зимня, А. Драч) вважають, що сутність ключових компетентностей – це нормальна життєдіяльність людини в соціумі [Цит. за: 8, 288], то до якісних характеристик компетентної людини можемо віднести таке:

1. Успішне задоволення потреб – індивідуальних чи соціальних (із врахуванням знань, умінь, досвіду, мотивації).

2. Швидко засвоєння знань та вмій їх застосовувати й інтегрувати в певній ситуації.

3. Здатність приймати рішення з оптимальним варіантом.

4. Вміння організувати й співорганізувати всі необхідні для соціальної дії ресурси.

5. Широкомасштабна самостійна, ефективна та відповідальна діяльність.

6. Комунікативна вправність, що дає змогу легко взаємодіяти з іншими реципієнтами.

7. Ціннісні орієнтири та світоглядна позиція як необхідний складник цілісної особистості.

8. Бажання саморозвиватися та освоювати нове [5, 124].

І. Єрмаков тлумачить ключову компетентність як «системну властивість особистості: цілісну, ієрархічну динамічну систему здатностей (або окремих компетенцій), яка дозволяє людині свідомо і творчо

визначати та здійснювати власне життя, розвивати свою індивідуальність, розбудовувати життєвий ціннісно-нормативний простір, вирішувати складні життєві завдання, набувати і виконувати соціальні ролі» [6, 19]. А науковці О. Овчарук і О. Пометун розглядають досліджувану нами властивість як об’єктивну категорію, можливість людини здійснювати різні види діяльності та розв’язувати складні проблеми [9, 10].

Серед відмінностей ключових компетентностей від уже звичних науковці називають такі:

- надпредметність та міждисциплінарність;
- поліфункціональність;
- інтелектуальність;
- багатовимірність [1, 6].

Із цього випливає, що всі необхідні предметні компетентності можуть базуватися саме на ключових як концептуальній основі для надбудови інших.

Класифікуючи власне ключові компетентності, схилиємося до думки українських вчених О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко щодо поділу їх на комунікативну, навчальну, соціальну, компетентність з інформаційних та комунікаційних технологій, загальнокультурну, підприємницьку, здоров’язбережувальну та громадянську компетентності. Розглянемо детальніше їхнє тлумачення:

1. Комунікативні компетентності:

Мовна компетентність: уміння ефективно спілкуватися усно та письмово, володіння різними мовами.

Медіа- та інформаційна грамотність: навички аналізу та оцінки інформації, розуміння ролі медіа в суспільстві.

2. Навчальні та критичні компетентності:

Навички навчання: здатність вчитися, пошук і відбір інформації, розв’язання завдань.

Критичне мислення: здатність аналізувати, оцінювати та розуміти складні питання та проблеми.

3. Соціальні та міжособистісні компетентності:

Емоційний інтелект: розуміння та управління власними емоціями, взаємодія з іншими.

Співпраця та командна робота: здатність працювати в команді, розв’язувати конфлікти та досягати спільних цілей.

4. Цифрові компетентності:

Інформаційні та технологічні навички: уміння користуватися комп’ютерами, програмами та цифровими технологіями.

Кібербезпека: розуміння загроз і захист від кібератак та інших цифрових загроз.

5. Культурні та міжкультурні компетентності:

Культурна обізнаність: розуміння власної та інших культур, традицій та цінностей.

Міжкультурна комунікація: здатність спілкуватися та співпрацювати з представниками різних культур.

6. Підприємницькі компетентності:

Креативність та інноваційність: здатність генерувати ідеї та впроваджувати інновації.

Планування та організація: навички управління часом та ресурсами для досягнення цілей.

7. Здоров’язбережувальні компетентності:

Фізичне здоров’я: здоровий спосіб життя, правильне харчування, активність.

Ментальне здоров'я: розуміння та підтримка психічного благополуччя.

8. Громадянська компетентність:

Соціальна відповідальність: участь у громадських справах та підтримка соціальних ініціатив.

Громадянська свідомість: розуміння прав та обов'язків громадянина, дотримання законів і поважання прав людини [9, 10].

Компетентності взаємодіють між собою та спільно сприяють розвитку індивіда в сучасному суспільстві. Значну частину відповідальності за формування компетентностей у наших дітей відведено вчителю. Саме тому не можна оминати і професійну майстерність педагога. І. Шмиголь із цього приводу зазначає, що «професійна компетентність педагога – це складний комплекс, який включає професійні знання, вміння, навички, готовність до діяльності, а також цілий ряд професійно важливих особистісних якостей, таких як: креативність, мобільність, комунікабельність, толерантність, урівноваженість, чуйність, доброзичливість, прагнення до самопізнання, саморозвитку і самореалізації, саморефлексії» [13, 198]. Суголосною є і думка І. Зязюна, що вчителю «необхідні певні особистісні якості, адже сам педагог є інструментом впливу на учня. Цей інструмент – його душа – має бути чутливим до іншої людини, гуманним у своїх помислах» [4, 7].

Безумовно, ці риси наставника матимуть вирішальний вплив на якість освіти та успішність навчання учнів, якщо будуть задіяні такі способи впливу на навчально-виховну діяльність:

1. Якісна передача матеріалу: педагог з високою професійною компетентністю має глибоке розуміння предмету та здатність чітко й доступно пояснити матеріал. Це сприяє належному засвоєнню знань учнями.

2. Інноваційні методи навчання: компетентні вчителі використовують інноваційні методи навчання, серед іншого сучасні технології, інтерактивні уроки тощо, що робить навчання цікавим та актуальним для учнів.

3. Індивідуальний підхід: вчителі з професійною компетентністю розуміють різні стилі навчання та потреби учнів. Вони створюють індивідуальні підходи до навчання та підтримують учнів з різними рівнями навчання.

4. Постійна самоосвіта: професійно компетентні вчителі постійно розвиваються та оновлюють свої знання. Вони вивчають нові методи та педагогічні підходи, що дає змогу підтримувати актуальність навчання.

5. Оцінка та зворотний зв'язок: педагоги з компетентністю ефективно оцінюють навчання та надають зворотний зв'язок учням. Це допомагає учням розуміти свої успіхи та помилки, а також підтримує на шляху до навчальних досягнень.

6. Управління класом: вчителі з високою професійною компетентністю володіють навичками управління класом, вони створюють сприятливу навчальну атмосферу, де учні можуть ефективно навчатися та взаємодіяти.

7. Розвиток навичок мислення та критичного мислення: педагоги сприяють розвитку навичок критичного мислення, аналізу та проблемного мислення учнів, що допомагає їм стати більш самостійними та розуміти матеріал глибоше.

8. Сприяння розвитку загальних навичок та цінностей: вчителі з високою професійною компетентністю сприяють розвитку загальних життєвих навичок, таких як співпраця, комунікація, етика, а також підтримують розвиток громадянських та моральних цінностей учнів.

Висновки і перспективи дослідження. Говорячи про компетентнісне навчання учнів, про їхню соціалізацію і відповідно нові можливості в майбутньому, будьмо певні того, що лише вмілі педагогічні підходи та методи, а також особистісні якості вчителя гарантуватимуть досягнення бажаного успіху.

Проведене дослідження спонукає до подальшого опрацювання проблеми формування компетентностей, зокрема на уроках української мови безпосередньо у середній чи старшій ланці загальноосвітньої школи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бібік Н. М., Ващенко Л. С., Локшина О. І., Овчарук О. В., Паращенко Л. І. Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи : колективна монографія. Бібліотека з освітньої політики / за заг. ред. О. В. Овчарук. Київ : «К. І. С.», 2004. 112 с.
2. Бондар С. П. Процес формування ключових компетентностей учнів. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки : реалії та перспективи*. 2012. Вип. 32. С. 44–52.
3. Зенченко Т. Ф. Підготовка майбутніх учителів до вивчення прикметника у початкових класах на компетентнісних засадах : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2016. 22 с.
4. Зязюн І. А., Крамущенко Л. В., Кривонос І. Ф., Самещенко О. Г., Семиченко В. А., Тарасевич Н. М. Педагогічна майстерність / за ред. І. Зязюна. Київ : Вища школа, 1997. 349 с.
5. Драч А. І. Зміст та структура ключових компетентностей майбутнього викладача вищої школи. *Витоки педагогічної майстерності*. 2013. Вип. 11. С. 124–130.
6. Єрмаков І. Педагогіка життєтворчості : орієнтири для XXI століття. *Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство* : науково-методичний зб. Київ : Контекст, 2000. С. 18–19.
7. Морозова М. В. Генезис понять «компетенція» та «компетентність» у вітчизняних і зарубіжних психолого-педагогічних дослідженнях. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка : Педагогічні науки*. 2020. № 5 (336). С. 51–60. URL: <http://hdl.handle.net/123456789/6765>.
8. Муравський С. А. Особливості формування предметної компетентності у процесі вивчення фізики. *Молодий вчений*. 2015. № 2 (6). С. 291–294.

9. Овчарук О. Компетентності як ключ оновлення змісту освіти. *Стратегії реформування освіти в Україні* : рекомендації з освітньої політики. Київ : «К. І. С.», 2003. С. 13–42.
10. Пометун О. І. Компетентнісний підхід до оцінювання рівнів досягнень учнів. Київ : Презентація на нараді Центру тестових технологій, 2004. 10 с.
11. Стратегія реформування освіти в Україні : рекомендації з освітньої політики. Київ : «К. І. С.», 2003. 296 с.
12. Химинець В. Компетентнісний підхід до професійного розвитку вчителя. *Закарпатський інститут післядипломної педагогічної освіти*. URL: <http://zakinppo.org.ua/2010-01-18-13-44-15/233-2010-08-25-07-10-49>
13. Шмиголь І. Сутність та структура професійної компетентності педагога. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2011. № 4 (Ч. 1). С. 197–204.
14. Яловський П. М., Безносок О. О. Сутнісна характеристика понять «компетенція», «компетентність», «професійна компетентність учителя музичного мистецтва». *Інноваційна педагогіка*. 2019. Вип. 11. Т. 3. С. 170–174.

ДОВІДКОВА ЛІТЕРАТУРА

ВТССУМ – Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.

СІС – Словник іншомовних слів / уклад. С. М. Морозов, Л. М. Шкарапути. Київ : Наукова думка, 2000. 680 с.

REFERENCES

1. Bibik, N. M., Vashchenko, L. S., Lokshyna, O. I., Ovcharuk, O. V., Parashchenko, L. I. (2004). Kompetentnisnyi pidkhid u suchasni osviti: svitovyi dosvid ta ukrainiski perspektivy [Competency approach in modern education: world experience and Ukrainian perspectives] (kolektyvna monohrafiia). Biblioteka z osvithoi polityky / za zah. red. O. V. Ovcharuk. Kyiv: “K. I. S.” [in Ukrainian].
2. Bondar, S. P. (2012). Protses formuvannia kliuchovykh kompetentnosti uchniv [The process of forming students’ key competencies]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Seriya 5. Pedagogichni nauky: realii ta perspektivy*, 32, 44–52 [in Ukrainian].
3. Zenchenko, T. F. (2016). Pidhotovka maibutnih uchyteliv do vyvchennia prykmetnyka u pochatkovykh klasah na kompetentniychnykh zasadah [Preparation of future teachers for the study of adjectives in primary grades on the basis of competence]. (Avtoreferat dysertatsii kandydata pedagogichnykh nauk). Kyiv [in Ukrainian].
4. Ziaziun, I. A., Kramushchenko, L. V., Kryvonos, I. F., Sameshchenko, O. H., Semychenko, V. A., Tarasevych, N. M. (1997). Pedagogichna maisternist [Competencies as the key to updating the content of education] / za red. I. Ziaziuna. Kyiv: Vyshcha shkola [in Ukrainian].
5. Drach, A. I. (2013). Zmist ta struktura kliuchovykh kompetentnosti maibutnioho vykladacha vyshchoi shkoly [Content and structure of key competencies of the future teacher of a higher school]. *Vytoky pedagogichnoi maisternosti*, 11, 124–130 [in Ukrainian].
6. Yermakov, I. (2000). Pedagogika zhyttivorchosti: oriientyri dlia XXI stolittia [Pedagogy of creativity: guidelines for the 21st century]. *Kroky do kompetentnosti ta intehtratsii v suspilstvo: nauково-metodychnyi zb.* Kyiv: Kontekst, 18–19 [in Ukrainian].
7. Morozova, M. V. (2020). Henezys poniat “kompetentsiia” ta “kompetentnist” u vitchyznianykh i zarubizhnykh psykholoho-pedagogichnykh doslidzhenniakh [The genesis of the concepts of “competence” and “competence” in domestic and foreign psychological and pedagogical research]. *Visnyk Luhanskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka: Pedagogichni nauky*, 5 (336), 51–60. URL: <http://hdl.handle.net/123456789/6765> [in Ukrainian].
8. Muravskiy, S. A. (2015). Osoblyvosti formuvannia predmetnoi kompetentnosti u protsesi vyvchennia fizyky [Features of the formation of subject competence in the process of studying physics]. *Molodyi vchenyi*, 2 (6), 291–294 [in Ukrainian].
9. Ovcharuk, O. (2003). Kompetentnosti yak kliuch onovlennia zmistu osvity [Competencies as the key to updating the content of education]. *Strategii reformuvannia osvity v Ukraini: rekomendatsii z osvithoi polityky*. Kyiv: “K. I. S.”, 13–42 [in Ukrainian].
10. Pomետun, O. I. (2004). Kompetentnisnyi pidkhid do otsiniuvannia rivniv dosiahnen uchniv. [Pedagogical skill]. Kyiv: Prezentatsiia na naradi Tsentru testovykh tekhnolohii [in Ukrainian].
11. Strategii reformuvannia osvity v Ukraini (2003). [A competent approach to the assessment of student achievement levels]. Rekomendatsii z osvithoi polityky. Kyiv: “K. I. S.” [in Ukrainian].
12. Khymynets, V. (2010). Kompetentnisnyi pidkhid do profesiinoho rozvytku vchytelia [A competent approach to the professional development of a teacher]. Zakarpatskyi instytut pisliadyplomnoi pedagogichnoi osvity. URL: <http://zakinppo.org.ua/2010-01-18-13-44-15/233-2010-08-25-07-10-49> [in Ukrainian].
13. Shmyhol, I. (2011). Sutnist ta struktura profesiinoy kompetentnosti pedahoha [The essence and structure of a teacher’s professional competence]. *Problemy pidhotovky suchasnoho vchytelia*, 4 (1), 197–204 [in Ukrainian].
14. Yalovskiy, P. M., Beznosuk, O. O. (2019). Sutnisna kharakterystyka poniat “kompetentsiia”, “kompetentnist”, “profesiina kompetentnist uchytelia muzychnoho mystetstva”. [Essential characteristics of the concepts “competence”, “competence”, “professional competence of a music teacher”]. *Innovatsiina pedagogika*, 11 (3), 170–174 [in Ukrainian].

DICTIONARIES

ВТССУМ – Busel, V. T. (ed.) (2005). Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainiskoi movy [Great explanatory dictionary of modern Ukrainian language]. Kyiv; Irpin: VTF “Perun” [in Ukrainian].

СІС – Morozov, M. V. (ed.) (2000). Slovnyk inshomovnykh sliv. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].